УДК 332.1:338.43

О. В. Лепьохіна

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ МАШИНОБУДУВАННЯ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Анотація. *Розглянуто проблеми, які перешкоджають розвитку в Україні сільськогосподарського машинобудування. Запропоновано удосконалення фінансових та організаційних умов для розвитку експорту вітчизняної сільськогосподарської техніки.*

Ключові слова: *потенціал, сільськогосподарське машинобудування, розвиток, Причорноморський регіон.*

Summary. *The problems that prevent the development of agricultural machinery in Ukraine are considered. An improvement of the financial and organizational conditions for the development of domestic exports of agricultural machinery are proposed.*

Key words: *capacity, agricultural engineering, development, the Black Sea region.*

Постановка проблеми. Ефективному розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування в сучасних умовах перешкоджає низка системних проблем, які можна розділити на дві основні групи — загальноекономічні і галузеві. Ці питання досліджувалися науковцями О. Амошою, О. М. Арзумановим, О. М. Климахіною, Н. І. Дучинською, Ю. М. Чайкою.

Необхідність дослідження сучасних проблем розвитку сільськогосподарського машинобудування Херсонської області потребує виявлення фінансових та організаційних умов для розвитку експорту вітчизняної сільськогосподарської техніки.

Метою дослідження є розгляд проблем, які перешкоджають розвитку в Україні сільськогосподарського машинобудування, та удосконалення фінансових та організаційних умов для розвитку експорту вітчизняної сільськогосподарської техніки.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей та закономірностей сільськогосподарського машинобудування дозволяє визначити потенціал Причорноморського регіону і можливості для його економічного розвитку. Для цього розглянемо системні проблеми та визначимо кожну із груп цих проблем.

І. Загальноекономічні системні проблеми. 1. Високі процентні ставки за банківськими кредитами. 2. Випереджальне зростання собівартості продукції за рахунок збільшення цін на сировину та енергоносії.

ІІ. Галузеві системні проблеми 3. Низький рівень інвестицій у сільськогосподарське машинобудування. 4. Відсутність стабільного платоспроможного попиту на внутрішньому ринку. 5. Низька частка експорту у виробництві. 6. Недостатній розвиток виробництва компонентної бази.

Стратегічний потенціал сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону повинен забезпечити фінансову та організаційну підтримку попиту на всі види сільськогосподарської техніки. Для цього необхідно створити у Причорноморському регіоні сприятливі фінансові та організаційні умови для розвитку експорту сільськогосподарської техніки, забезпечити створення вітчизняних конкурентоспроможних зразків сільськогосподарської техніки, що відповідають сучасним вимогам експлуатації. У той же час необхідно врахувати ефективні у використанні аграрні технології та безпеку праці шляхом стимулювання інноваційного розвитку галузі та інвестицій у науково-дослідні розробки. Далі необхідно підвищити рівень локалізації виробництва сільськогосподарської техніки та комплектуючих усіх виробників до 50 % і забезпечити створення у Причорноморському регіоні виробництва сільськогосподарської техніки, що відповідає міжнародним стандартам, шляхом модернізації існуючих виробничих потужностей або створення нових. Науково-теоретичне підґрунтя повинно сприяти вдосконаленню системи підготовки інженерних кадрів і робочих спеціальностей для агропромислового комплексу в цілому і сільськогосподарського машинобудування зокрема. У процесі вирішення цих проблем необхідно розробити заходи на коротко-, середньострокову та довгострокову перспективи. Враховуючи зарубіжний досвід розробки цільових програм та основних заходів, для розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону необхідно:

1) стимулювання попиту на всі види сільськогосподарської техніки та обладнання, а це: стимулювання оновлення діючого парку сільськогосподарської техніки, включаючи застосування критеріїв енерго- і ресурсозбереження, а також основної діяльності підприємств-виробників сільськогосподарської техніки та обладнання; збільшення субсидування процентної ставки за кредитом на закупівлю сільгосптехніки; аналіз митних зборів на окремі види сільськогосподарської техніки з урахуванням вступу України до СОТ; визначення рівня локалізації та присвоєння статусу сільськогосподарської техніки та комплектуючих, виробленим в Причорноморському регіоні;

2) збільшення обсягу експорту сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва, а

© О. В. Лепьохіна, 2013

це: визначення переліку пріоритетних регіонів для експорту сільськогосподарської техніки, механізмів фінансування експорту та перегляд лімітів фінансування експортних поставок сільськогосподарської техніки; надання кредитів на придбання продукції вітчизняного сільгоспмашинобудування на найближчі три роки (із щорічним корегуванням); розширення переліку виставок і ярмарків, що частково фінансуються за рахунок місцевого бюджету, за рахунок включення в нього спеціалізованих міжнародних та вітчизняних виставок за тематикою сільськогосподарського машинобудування; опрацювання питання про розвиток мережі представництв у країнах-імпортерах сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва;

3) стимулювання модернізації виробництва сільськогосподарської техніки — підвищення якості виробленої сільськогосподарської техніки, розвиток виробництва нової сільськогосподарської техніки;

4) підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільгосптехніки за рахунок розробки підпрограм з розвитку виробництва сільськогосподарської техніки у галузі; корегування планів заходів, моніторингу фінансового та економічного стану виробників сільськогосподарської техніки у Причорноморському регіоні; проведення конкурсу перспективних науково-дослідних робіт (НДР) зі створення сучасних машин і обладнання для АПК регіону, який передбачає його реалізацію на принципах приватно-державного партнерства; проведення випробувань у Херсонській області сільгосптехніки (у тому числі порівняльних), ведення бази даних за результатами та забезпечення вільного доступу до них; формування централізованої бази даних з метою проведення аналізу вітчизняного парку сільськогосподарської техніки;

5) підвищення рівня забезпеченості АПК Причорноморського регіону професійними кадрами за рахунок підготовки науково-дослідних, інженерних і виробничих кадрів під цілі і завдання розвитку сільськогосподарського та тракторного машинобудування, необхідних обсягів та джерел фінансування запропонованих заходів.

Доцільно констатувати, що сільськогосподарське машинобудування у Причорноморському регіоні є наукомісткою галуззю з високою доданою вартістю — в регіоні виробляються сучасні зерно- та кормозбиральні комбайни, енергонасичені трактори сільгосппризначення, багатофункціональні посівні комплекси та інша затребувана селом техніка. Разом з тим машинно-технологічні ресурси агрокомплексу в сучасному сільському господарстві використовуються недостатньо, і поставити їх на службу інтенсивному сільськогосподарському виробництву — завдання першорядної важливості.

Аналізуючи стратегічний потенціал економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону, необхідно вказати і на роль та місце сільськогосподарського машинобудування у вітчизняній соціально-економічній системі. Розвинуте сільськогосподарське машинобудування є індикатором розвитку АПК будь-якого регіону. Висока механізація праці є запорукою зростання обсягів і якості виробленої сільгосппродукції. У той же час незабезпеченість галузі необхідною кількістю сільськогосподарської техніки є серйозним бар'єром для розвитку сільського господарства. Згідно зі статистичним щорічником Херсонської області на початок 2012 року парк тракторів становив 5533 штук, зернозбиральних комбайнів — 1030 штук, вантажних автомобілів — 2577 штук. Основу попиту на сільськогосподарську техніку складають сільськогосподарські організації, а не особисті підсобні господарства та індивідуальні підприємці. Крім того, існуючий парк сільгосптехніки є застарілим: на думку експертів, до 70 % техніки має фізичний та моральний знос. Розглядаючи індекси промислової продукції за регіонами, слід зазначити, що Причорноморський регіон володіє унікальним аграрним потенціалом, будучи одним із найбільших зерносіючих та зернопереробних регіонів. Індекси промислової продукції за регіонами України наведені у табл. 1 [1].

У цьому контексті слід звернути увагу ще на одну обставину: майбутнє вітчизняного сільського господарства — у використанні високопродуктивних і високорентабельних технологій, які, у свою чергу, є основою для досягнення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського товару. Забезпеченість Причорноморського регіону надійними сільськогосподарськими машинами дозволить застосовувати і сучасні аграрні технології. Усе це дасть можливість знизити вплив погодних умов та одержувати стійкі високі врожаї, що в результаті позитивно позначиться на продовольчій безпеці регіону.

За результатами аналізу сільськогосподарського машинобудування та його місця в структурі національної економіки можна зазначити, що зростає вклад вітчизняних підприємств сільськогосподарського машинобудування у ВВП України та обсяги реалізованої ними промислової продукції. Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами наведено у табл. 2 [1].

Сільське господарство Причорноморського регіону має специфічні риси, які дозволяють вести розмову про унікальне виробничо-економічне утворення — регіональні виробничо-сировинні об'єднання. Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за формами господарювання по Херсонській області подано у табл. 3 [2].

Невелика кількість вітчизняних підприємств пояснюється низкою причин: нестабільною економічною та виробничою ситуацією підприємств

Таблиця 1

Індекси промислової продукції за регіонами України у 2012 році (відсотків)

	Грудень 2012 р. до листопада 2012 р.	Грудень 2012 р. до грудня 2011 р.	2012 р. до 2011 р
Україна	96,1	92,4	98,2
АРК	88,9	88,9	98,7
Вінницька	88,1	112,4	107,1
Волинська	88,0	99,9	94,8
Дніпропетровська	94,7	95,1	102,2
Донецька	100,1	89,8	94,6
Житомирська	77,2	75,1	116,6
Закарпатська	82,8	86,7	101,4
Запорізька	98,9	89,0	96,8
Івано-Франківська	93,5	87,8	101,2
Київська	91,4	97,2	96,7
Кіровоградська	84,5	91,5	107,4
Луганська	94,7	87,6	92,5
Львівська	94,9	98,1	101,4
Миколаївська	99,0	98,0	100,0
Одеська	94,0	94,0	96,7
Полтавська	99,4	97,0	100,0
Рівненська	90,1	94,7	96,7
Сумська	100,8	88,4	95,5
Тернопільська	59,0	108,0	103,4
Харківська	91,0	96,9	97,6
Херсонська	90,9	94,1	104,6
Хмельницька	70,8	89,3	101,0
Черкаська	93,1	89,3	94,9
Чернівецька	124,3	82,8	86,9
Чернігівська	100,7	97,8	100,0
м. Київ	101,0	84,3	95,9
м. Севастополь	103,1	84,6	95,0

Таблиця 2

Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами за січень-листопад 2012 року

	Усього у відпускних цінах підприємств (без ПДВ та акцизу), млн. грн.	Питома вага регіону в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %
Україна	1014906,6	100
Автономна Республіка Крим	20270,8	2,0
Вінницька	17725,6	1,8
Волинська	9089,4	0,9
Дніпропетровська	188066,2	18,5
Донецька	203855,9	20,1
Житомирська	13631,1	1,3
Закарпатська	7884,1	0,8
Запорізька	70973,5	7,0
Івано-Франківська	21139,0	2,1
Київська	35037,0	3,5
Кіровоградська	11063,7	1,1
Луганська	74698,3	7,4
Львівська	28627,6	2,8
Миколаївська	20045,3	2,0
Одеська	22144,3	2,2
Полтавська	58885,8	5,8
Рівненська	13314,8	1,3
Сумська	18374,4	1,8
Тернопільська	6152,2	0,6
Харківська	54016,5	5,3
Херсонська	9080,7	0,9
Хмельницька	14130,1	1,4
Черкаська	26597,5	2,6
Чернівецька	3488,6	0,3
Чернігівська	12961,7	1,3
м. Київ	47149,3	4,6
м. Севастополь	3414,7	0,3

галузі та агропромислового комплексу в цілому; низькою платоспроможністю селян, що веде до зниження продажів вітчизняними заводами необхідної техніки та обладнання [3]. У результаті виробничі потужності вітчизняних заводів завантажені на 30–40 %. Разом з тим низька частка сільгоспмашинобудування у ВВП країни — це чіткий індикатор того, що галузь має великий потенціал зростання. Саме сільгоспмашинобудування може надати агропромисловому комплексу у Причорноморському регіоні новий імпульс розвитку, і для цього є всі передумови. По-перше, збереглися компетенції вітчизняного сільгоспмашинобудування у комбайно- і тракторобудуванні, виробництві посівних і ґрунтообробних машин та іншої техніки й обладнання. По-друге, Причорноморський регіон володіє колосальним потенціалом ринку сільгосптехніки. Усі зарубіжні виробники техніки для АПК (світові лідери) зацікавлені в збільшенні своєї частки на українському ринку і намагаються нарощувати продажі. По-третє, при послідовній підтримці держави вдасться не тільки зміцнити позиції вітчизняного сільгоспмашинобудування, а й надати йому додатковий імпульс для створення нових машин і устаткування, що відповідають вимогам сільгоспвиробників, завоювання нових ринків. Реалізація стратегічного потенціалу економічного розвитку сільськогосподарського машинобудування Причорноморського регіону передбачає використання ресурсів суміжних галузей (згідно із міжгалузевим балансом основними суміжними із сільгоспмашинобудуванням галузями є: виробництво машин та устаткування, металургія, хімічна та нафтохімічна промисловість). Завдяки мультиплікативному

Таблиця 3

Кількість діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання по районах і містах області у 2011 році (на 1 липня)

	Усього	У тому числі					
		Господарські товариства	Приватні підприємства	Виробничі кооперативи	Фермерські господарства	Державні підприємства	Підприємства інших форм господарювання
Херсонська область	2591	261	183	17	2064	30	36
по районах і містах							
Бериславський	179	15	6	—	153	1	4
Білозерський	189	14	7	3	162	2	1
Великолепетиський	121	12	3	1	101	1	3
Великоолександрівський	121	12	9	4	94	1	1
Верхньорогачицький	107	7	5	—	94	—	1
Високопільський	79	3	11	—	58	1	6
Генічеський	173	10	9	1	150	2	1
Голопристанський	248	8	17	2	218	1	2
Горностаївський	131	6	6	—	118	—	1
Іванівський	95	5	2	1	85	1	1
Каланчацький	98	18	3	—	76	—	1
Каховський	214	36	40	1	130	3	4
Ніжньосірогозький	97	12	1	—	83	1	—
Нововоронцовський	64	13	5	—	44	1	1
Новотроїцький	160	10	17	2	128	—	3
Скадовський	181	8	3	1	167	2	—
Цюрупинський	112	11	3	1	94	2	1
Чаплинський	97	8	9	—	78	2	—
м. Нова Каховка	41	6	12	—	17	4	2
м. Херсон	84	47	15	—	14	5	3

ефекту одна вкладена гривня у сільгоспмашинобудування принесе державі 3 гривні прибутку. Сільгоспмашинобудування у Причорноморському регіоні є важливою ланкою агропромислового сектору, технологічний ланцюжок якого починається з металургії. У свою чергу, сільгоспмашинобудування у Причорноморському регіоні зберегло виробничі компетенції з розробки та випуску багатьох машин і обладнання для АПК.

Висновки. На підставі проведеного аналізу можливо зробити висновок, що вітчизняний ринок сільгоспмашин має великі перспективи розвитку, і віддавати його повністю або частково закордонним виробникам економічно і політично недоцільно. Вітчизняне сільгоспмашинобудування повинно забезпечити національну продовольчу безпеку країни.

Література

1. Промисловість у 2012 році [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/.

2. Статистичний щорічник Херсонської області. 2011 / Головне управління статистики у Херсонській області. — Херсон, 2012. — 523 с.

3. Регіональна політика України: інституційне правове забезпечення : збірник офіційних документів / за ред. З. Варналія. — К. : НІСД, 2004. — 521 с.